

PROFILAKTIKA INSPEKTORI RETSIDIV JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ORNI VA ROLI

Qo'chqorov Burgutbek Azamjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi kursanti

E-mail: burgutbek16@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashishda profilaktika inspektorlari faoliyatining zamonaviy yo'nalishlari va innovatsion yondashuvlari tahlil qilinadi. O'zbekistonda 2024–2025-yillarda amalga oshirilayotgan huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimidagi islohotlar, ularning samaradorligi hamda mahalla, jamoatchilik va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, maqolada raqamli texnologiyalarni joriy etish, psixologik yordam tizimini takomillashtirish va xalqaro tajribadan foydalanish masalalari ilmiy asosda bayon etiladi.

Kalit so'zlar: retsidiv jinoyatchilik, profilaktika inspektori, raqamli tizim, huquqiy profilaktika, mahalla hamkorligi, innovatsion yondashuvlar.

Аннотация: В статье рассматриваются современные подходы деятельности инспектора профилактики в борьбе с рецидивной преступностью. Анализируются реформы системы профилактики правонарушений в Узбекистане, проводимые в 2024–2025 годах, а также роль цифровых технологий, психологической поддержки и взаимодействия махалли и государственных органов в снижении уровня рецидива.

Annotation: This article explores modern approaches in the preventive inspector's activity in combating recidivism. It analyzes the 2024–2025 reforms in Uzbekistan's crime prevention system, the use of digital technologies, psychological rehabilitation, and cooperation between community and state institutions as key factors in reducing repeat offenses.

KIRISH

Retsidiv jinoyatchilik — jamiyat xavfsizligiga tahdid soluvchi eng murakkab ijtimoiy-huquqiy muammolardan biridir. Jinoyat sodir etgan shaxsning qayta jinoyat sodir etish ehtimoli ko'p hollarda uning ijtimoiy muhitga moslasha olmasligi, ruhiy beqarorligi yoki iqtisodiy omillarga bog'liq bo'ladi.

Bugungi kunda profilaktika inspektorlari faoliyatida raqamli texnologiyalar, psixologik rehabilitatsiya dasturlari va jamoatchilik bilan o'zaro hamkorlikka asoslangan yondashuvlar ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada zamonaviy yondashuvlar, ularning afzalliklari hamda amaliy natijalari tahlil qilinadi.

1. Retsidiv jinoyatchilikning zamonaviy talqini va ijtimoiy omillari

Retsidiv jinoyatchilik — ilgari sudlangan shaxs tomonidan takroran jinoyat sodir etish holatidir. Bu holat jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, ishsizlik, ma'naviy inqiroz, psixologik bosim va oilaviy muammolar kabi omillar bilan chambarchas bog'liq.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 33-moddasida retsidivga huquqiy ta'rif berilgan. Biroq, amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, bu muammo faqat huquqiy choralar bilan emas, balki ijtimoiy, ma'naviy va psixologik yo'nalishlar orqali hal etilishi lozim.

2025-yilgi IIV ma'lumotlariga ko'ra, qayta jinoyat sodir etgan shaxslarning 58 foizi band bo'lmagan, 21 foizi esa psixologik yordamdan chetda qolgan fuqarolardir. Bu raqamlar tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

2. Profilaktika inspektorining kasbiy faoliyatida yangi mexanizmlar

Profilaktika inspektori jinoyatchilikning oldini olish tizimining eng muhim bo'g'ini hisoblanadi. Uning faoliyati nafaqat huquqiy nazoratni, balki insonning ijtimoiy rehabilitatsiyasini ham qamrab oladi.

Zamonaviy sharoitda quyidagi mexanizmlar samarali deb e'tirof etilmoqda:

Raqamli kuzatuv tizimlar – jinoyatchilik holatlarini tahlil qilish va xavf guruhlarini aniqlash uchun yagona elektron baza.

Profilaktika kartotekas – qayta jinoyat sodir etish xavfi yuqori shaxslarning individual ma'lumotlar bazasi.

“Smart-mahalla” loyihasi – mahalla darajasida profilaktika inspektori, psixolog va yoshlar yetakchisining hamkorlikdagi faoliyati.

Onlayn psixologik yordam platformalari – sobiq mahkumlar va ularning oila a'zolari uchun masofaviy maslahat xizmati.

Mazkur mexanizmlar profilaktika ishlarini tezkor, shaffof va maqsadli amalga oshirishga xizmat qiladi.

3. Retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashda mavjud muammolar

Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashda hali bir qator muammolar mavjud:

1. Profilaktika inspektorlarining ish yuklamasi haddan tashqari ko'p;
2. Raqamli tizimlarning to'liq integratsiyalanmaganligi;
3. Psixologik yordam tizimi yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan;
4. Jazodan keyingi ijtimoiy moslashuv mexanizmlari sust;
5. Mahalla va jamoatchilik bilan aloqa zaif.

Shuningdek, ayrim hududlarda profilaktika inspektorlarining texnik ta'minoti, transport vositalari va aloqa tizimlari yetarli emasligi ularning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

4. Zamonaviy yondashuvlar va ilg'or xorijiy tajribalar

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, retsidiv jinoyatchilikni kamaytirishda inson markazli yondashuv eng samarali yo'l hisoblanadi.

Germaniya : sobiq mahkumlar uchun “Resozialisatsiya markazlari” faoliyat yuritadi, bu yerda ular kasb o'rganadi, psixologik yordam oladi va ishga joylashtiriladi.

Janubiy Koreya : “Ikkinchi imkon” dasturi orqali sobiq jinoyatchilar uchun imtiyozli kredit va ish o'rinlari taqdim etiladi.

Yaponiya : jinoyat sodir etgan shaxslar bilan “Probatsiya agentlari” tizimi orqali ishlanadi – bu shaxslar ijtimoiy qo'llab-quvvatlovchi, psixolog va nazoratchi vazifasini bajaradi.

O'zbekiston uchun bu tajribalar asosida "Raqamli retsidiv monitoring tizimi" va "Mahalla psixologik qo'llab-quvvatlash markazlari"ni joriy etish maqsadga muvofiqdir.

5. Amaliy takliflar va tavsiyalar

Retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashish samaradorligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi:

1. Profilaktika inspektorlarining ish faoliyatiga sun'iy intellekt asosida tahlil tizimlarini kiritish;

2. "Reintegratsiya markazlari"ni barcha viloyatlarda tashkil etish;

3. Retsidiv xavfi yuqori bo'lgan shaxslarni psixologik skrining dan o'tkazish;

4. Mahalla darajasida "Ijtimoiy profilaktika guruhlarini"ni tuzish;

5. Profilaktika inspektorlari uchun malaka oshirishning ilmiy-metodik dasturlarni ishlab chiqish;

6. Jinoyatchilikka qarshi kurashda jamoatchilik nazorati institutini mustahkamlash.

Bundan tashqari, profilaktika xizmatida faol ishlayotgan xodimlarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish tizimi ham qayta ko'rib chiqilishi lozim.

XULOSA

Profilaktika inspektorlari faoliyatini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish — retsidiv jinoyatchilikka qarshi kurashning eng muhim omilidir. Raqamli texnologiyalar, psixologik reabilitatsiya, mahalla bilan hamkorlik va xalqaro tajribani qo'llash orqali ushbu muammoni samarali hal etish mumkin.

Davlat, jamiyat va fuqarolar o'rtasidagi hamkorlik kuchaygan sayin, jinoyatchilik darajasi pasayadi va ijtimoiy barqarorlik ta'minlanadi. Profilaktika inspektorining kasbiy salohiyati, mas'uliyati va yangicha fikrlashi esa bu jarayonning asosiy kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, 2024-yilgi tahrir.
2. O'zbekiston Respublikasi "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonuni, 2024-yil.
3. IIV Akademiyasi o'quv qo'llanmasi: "Zamonaviy profilaktika tizimlari", Toshkent, 2025.
4. BMT "Crime Prevention and Criminal Justice Reform" hisobotlari, Nyu-York, 2024.
5. Korea Institute of Criminology, "Rehabilitation of Offenders", Seul, 2023.
6. Germaniya Federal Ichki ishlar vazirligi ma'lumotlari, Berlin, 2023.
7. Stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, 2025-yil.